

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

9
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 516 sahifa, 30-sentyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'zR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari
Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMBIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq Markazi xorijiy hamkorlik bo'yicha mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liqin Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zR Tabiat resurslari vazirligi,
O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o'rne.....	7
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
Qishloq xo'jaligida sug'orish tizimlari boshqaruvini rivojlantirish yo'llari	11
Mirjamilova Hulkar Nurali qizi , assistent	
Yangi O'zbekiston sharoitida o'simliklar karantini tizimi faoliyatini takomillashtirish va iqtisodiy samaradorligini oshirish	15
Alimov Murodkosim Achilovich , mustaqil izlanuvchi	
"Yashil iqtisodiyot" da energetika sohasini investitsion holatining statistik tahlili	20
Umarov Faxriddin Umar o'g'li , katta o'qituvchi	
Yoqilg'i-energetika korxonalari moliyaviy barqarorligini ta'minlashda investitsion faoliyatning ahamiyati	26
Ergashev Muhibbek Aslam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Tog'li hududlarda turizm biznesining rivojlanishi	31
Abduvakil Alimov Komil o'g'li , tayanch doktorant	
Ta'lim turizmining nazariy asoslari va O'zbekistondagi tendensiyalari.....	38
Maxmudova Nodira O'ktamovna , tayanch doktorant	
Turizmga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	43
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , tayanch doktorant	
Mintaqaviy investitsion loyihalarning jozibadorligi tahlillari masalalari	46
Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich , dotsent, i. f. n.	
Yashil iqtisodiyotning tijorat banklaridagi ahamiyati va ularning raqamlashuvi	51
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi , dotsent, PhD	
Turizmni rivojlantirishda "Tourism 4.0" konsepsiyasini joriy etish masalalari	57
Yuldasheva Dilnoza Ulug'bekovna , mustaqil tadqiqotchi	
Davlat tomonidan qishloq xo'jaligini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	62
Ollokulova Feruza Mansurovna , PhD; Jabborov Jahongir Abduvohid o'g'li , magistrant	
Перспективные направления "Зелёной химии" для Республики Узбекистан.....	66
Султанходжаев Бахтиёр Забикуллаевич	
O'zbekistonda transport va logistika sohasini rivojlantirish strategiyasi	73
Usmonov Botir , magistr	
Hududlarda investitsion faollikni oshirishga qaratilgan mexanizmni takomillashtirish	78
Sunatullayeva Shaxnoza Xurshid qizi , tayanch doktorant	
Qurilish tarmoqlarida boshqaruv faoliyatining iqtisodiy ko'rsatkichlari tahlili.....	82
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich , PhD	
Connection between interest rate on loans, cash flow and turnover of funds	87
Sharbat Abdullaeva , Professor; Sardor Abdullaev , the applicant	
Econometric Analysis of the Impact of IPO on the Market Capitalization of Companies	92
Shakhzod Saydullaev , PhD.	
Davlat xaridlarini takomillashtirishda byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning mohiyati va zarurligi	101
Raximjonov Kamronbek Ilxomjon o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekistonda to'lov tizimining raqamli transformatsiyasining o'ziga xos xususiyatlari.....	105
Otamurodov Shavkat Nusratillayevich , i. f. d. (DSc); Eshqulova Nasiba Normo'minovna , o'qituvchi	
Tijorat banki xizmatlarida ta'lim kreditining o'rne va uni takomillashtirish masalalari.....	110
Eldor Uskanov , mustaqil tadqiqotchi	
Korxonaning strategik boshqaruvini takomillashtirish	114
Maxmudov Nosir Maxmudovich , professor; Elmurodov Faxriddin Farxodovich , magistratura tinglovchisi	
Respublikada kichik biznesni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlash masalalari.....	120
Ergashev Otamurod Toshtemirovich , PhD	
Mulk iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda muammo va yechimlar.....	125
Ermatov Musojalil Komilovich , kafedra dotsenti v. b.; Abdunazarov Oybek Abdumutalibovich , katta o'qituvchi	

Using intelligent and decision support systems for developing University Curriculum: semi-automated need analysis approach.....	132
Abduraxmanov Zafar Batirovich; Ikromov Sayidolim Ismoilovich	
Challenges of Developing a Competitive Environment in the Context of Economic Liberalization.....	138
Akobirova Nodira Najmiddin qizi, asisstent	
Topical Issues of the Development of Recreational-Tourist and Military-Recreational Activities.....	141
Alimova Guzal Alisherovna, PhD in economics, docent	
Kreditlash jarayonlarida xulq-atvor iqtisodiyoti omilini joriy etish istiqbollari	146
Jo'rayeva Sevara Zakirovna, mustaqil izlanuvchi (PhD)	
Portfelli xorijiy investitsiyalarning milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli	152
Kamilova Iroda Xusnitdinovna, PhD	
Exploring the Ethical Dimensions of Artificial Intelligence in Advancing Human Rights and Sustainability	156
Matkarimova Gulchekhra Abdusamatovna, Professor	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlashning nazariy asoslari.....	163
Maxmudov Rahimjon Xamid o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Barqaror iqtisodiy o'sishga yalpi talab va yalpi taklif omillarining ta'siri.....	170
Nabiyev Ulug'bek Mirodiljon o'g'li, tayanch doktorant	
The potential advantages of implementing the Total Quality Education Management (TQEM) concept	175
Otakulov Makhamadjon, PhD	
Kichik yashil biznesni yanada rivojlantirish imkoniyatlari	181
Raximova Kizlarxon Ne'matjon qizi	
Jamg'armalar investitsiyalar manbasi sifatida	185
Sadikova Ra'no Abdullayevna, i. f. n., dots.	
Davlat moliyasining moddiy asosini oshirish orqali iqtisodiy o'sishga erishish	188
Shamsiyev Shuxrat Sayfutdin o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Aholi turmush darajasini oshirishda ijtimoiy himoyaning o'rni	191
Sherjonov Sherjon Alijan o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar to'lov qobiliyatini aniqlashning nazariy-uslubiy masalalari.....	196
Adashaliyev Baxtiyorjon Valisher o'g'li, dekan o'rinbosari	
Kichik sanoat zonalari faoliyatini samarali boshqarish tamoyillari	203
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich, dotsent; Adilbekov Allayar Anvarbekovich, magistrant	
Aholini ijtimoiy himoya qilishda pensiya va ijtimoiy nafaqalarning o'rni.....	206
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li, mustaqil izlanuvchisi	
Использование методов управления для повышения эффективности производства на предприятиях.....	212
Алиева Надирахон Абдумаликовна, PhD. доц.; Тлеумуратова Мадинабону Дилмурат кизи, ст. 3-курса	
Korxonalar moliyaviy barqarorligini ta'minlash mexanizmini takomillashtirish.....	217
Z. G. Allaberganov, kafedra dotsenti	
Davlat fiskal (byudjet-soliq) siyosatining aholi bandligiga ta'siri va uni takomillashtirish.....	222
Asatullayev Xurshid Sunatullayevich, i. f. n., professor	
O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlariga raqamli iqtisodiyotni shakllantirish omillari.....	228
Axmedova Yulduz Sunatullayevna, kafedra o'qituvchisi	
Moliyaviy risklarni baholash usullari, boshqaruvdagi yondashuvlari	232
Baymuratova Gulirayxon Tursunbayevna, kafedra dotsenti	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda biznes jarayonlarini boshqarish	236
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich, mustaqil izlanuvchi	
Tijorat banklarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning ekonometrik modellashtirish ko'rsatkichlari.....	242
Berdiyev Akram O'ktamovich, mustaqil izlanuvchi	
Innovatsion muhitni shakllanishi va rivojlanishida investitsiyaning zarurligi	253
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Meva-sabzavotchilik klasterlarida yashil moliyalashtirishning nazariy asoslari va xususiyatlari	258
Botirov Erkinjon Xayitovich, kafedra dotsenti	

O'zbekiston Respublikasida xorijiy investitsiyalarni jalb etish orqali investitsion salohiyatni oshirish	263
G'aybullayev Odil Baxtiyarovich , kafedra dotsenti v. b.	
Tadbirkorlik subyektlarining innovatsion loyihalarini moliyalashtirishni qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	269
Jubanova Bayramgul Aymuratovna , PhD	
Soliq ma'muriyatchiligi va uni raqamlashtirishni ekspert baholash yo'llari	272
Ibragimov Boburshoh Bohodir o'g'li , i. f. d. (PhD), doktorant (DSc)	
Xalqaro standartlarga muvofiq buxgalteriya autsorserlari tomonidan moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilishni takomillashtirish	278
Islomov Alisher Baxtiyor o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	284
Qurbonova Shaxrinov , tayanch doktorant	
Yerlarning degradatsiyaga uchrashi va oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar	288
Mamanazarova Nasiba Jo'rayevna , kafedra doktoranti	
Davlat sektorida ichki auditni tashkil etish xususiyatlari	292
Mamirjon Jaloliddinov , mustaqil izlanuvchi	
Финансирование акционерных общества через рынок капитала	297
Муминов Шохжахон Суюнович , ассистент кафедры	
Необходимость развития предпринимательской и страховой деятельности риски на рынке Узбекистана	302
Муятдинов Махмуд Жалелович , независимый исследователь	
Инвестиционная привлекательность как фактор экономического развития страны	307
Назарова Гузал Баходировна	
Tijorat banklarida kreditlash jarayonlarini takomillashtirish masalalari	312
Nozima Abdullayeva , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklarining xizmatlar sohasini kreditlash amaliyotiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili	316
Nurmuxammedov Abdijabbar Yunusovich , kafedra dotsenti v. b.	
Современное решение, которое положительно влияет на логистические услуги и резко снижает смертность на перекрестках	326
Тажимуратов Умид Рузматович , кандидат медицинских наук, доцент; Жуманиёзов Эркин Худойбергенович , кандидат медицинских наук, доцент; Тажимуратов Рузмат Отажанович , кандидат медицинских наук, Тажимуратов Абдусами Умид угли , ученик 10 класса	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida dividend siyosati va tendensiyalari tahlili	333
Temirov Abdulaziz Alimjanovich , kafedra dotsenti, i. f. n.	
Современное состояние инвестиционного потенциала Республики Узбекистан	339
Топилдиев Соҳибжон Раҳимжонович , DSc; Одилова Дилноза Барнаевна , PhD	
Portfelli xorijiy investitsiyalarni milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli	345
Tosheva Ziroat Aliqul qizi	
Kichik biznes subyektlarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-nazariy jihatlarini	349
To'rayeva Nafisa Odilovna , mustaqil izlanuvchi	
О достижениях Узбекистана в реализации национальных целей и задач устойчивого развития	355
Турсун Мухитович Ахмедов , и. ф. д., проф.; Гавхар Рустамовна Хидирова , докторант, и. ф. ф. д., доц.	
Влияние корпоративного управления в зеленой экономике	359
Уринов Бобур Насиллоевич , заведующий кафедрой	
Ko'chmas mulkni soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	366
Fayziyev Farrux Abdullaxojayevich , kafedra dotsenti	
Transport tizimi iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari	374
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich , DSc.	
Oliy ta'lim muassasalarida byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning ayrim fundamental masalalari	382
Xayriddinov Sh. B. , mustaqil izlanuvchi	

Xalqaro raqamli valyuta bozorini rivojlantirish istiqbollari	385
Xolov Nabijon Qaxramonovich, PhD.	
Nodavlat notijorat tashkilotlarning rivojlanishi va hozirgi shart-sharoitlari	391
Xusanov Otabek Nishonovich, PhD, mustaqil izlanuvchi	
Banklarining aktivlarini daromadlilikini oshirish yo'llari	396
Elbusinova Umida Xamidullayevna, kafedra dotsenti	
Особенности методики проведения аудита затрат на производство	401
Хилола Икрамова Ровшан кизи, базовый докторант	
Ta'lim islohotlarining ma'naviyatdagi o'rni	407
Bekdavlat Aliyev	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	412
O'ktamova Nozima Narzulla qizi, kafedra dotsenti	
Moliyaviy barqarorligi tushunchasining konseptual mohiyati, turlari va asosiy tavsiflari	416
Eshquvaton Aziz Baxtiyorovich, mustaqil izlanuvchi	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va	
Abdulla Avloniy axloqiy konsepsiyalaridagi umumiylik va xususiylik	420
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich, falsafa fanlari doktori (PhD)	
Yer resurslaridan foydalanishning iqtisodiy va huquqiy asoslari	424
Abdurahmanova Muqaddas Toxtasinovna	
Стратегии привлечения иностранных инвестиций для	
содействия устойчивому экономическому росту в	
Республике Узбекистан с акцентом на инициативы зеленого развития	431
Нилуфар Зикируллаева Дилмуродовна, аспирант	
Bank tizimi barqarorligini oshirishda kredit risklarining ahamiyati va ularni kamaytirish yo'llari	440
Xolmatov Farhodjon Kubayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, professor	
Baholash faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari va uning huquqiy asoslari	446
Bobirjon Aktamov, mustaqil tadqiqotchi	
Suv resurslaridan foydalanishni iqtisodiy boshqarish samaradorligini	
kompleks baholash uslubiyoti	454
Axmedov Sayfullo Normatovich, t. f. n., mustaqil tadqiqotchi	
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini boshqarishni	
takomillashtirish metodologiyasini ishlab chiqish	459
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	
Daromadlarni qayta taqsimlashda "tashabbusli byudjet" tizimini qo'llashning	
zamonaviy modellari va ulardan samarali foydalanish yo'llari	464
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, dotsenti, iqtisodiyot fanlari nomzodi	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth in Uzbekistan	472
Tulkin Imomqulov, PhD Associate Professor	
O'zbekistonda elektron tijoratning rivojlanish bosqichlari	478
Karimova Shirin Zoxid qizi, tayanch doktorant	
O'zbekistonda kichik tadbirkorlik subyektlari faoliyati ijtimoiy-iqtisodiy	
rivojlanishining statistik tahlili	483
Saodat Toshaliyeva Toxirovna, PhD	
Современное состояние инвестиционного потенциала Республики Узбекистан	490
Топилдиев Соҳибжон Раҳимжонович, DSc; Одилова Дилноза Барнаевна, PhD	
Tijorat banklari kreditlari hajimining barqaror o'sishini ta'minlash	497
J. Y. Isakov, i.f.d., prof.	
The Securities Transactions of Commercial Banks	502
Iskandar Sulaymonov, assistant teacher	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	507
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, PhD	
Soliq ma'muriyatchiligi: nazariya, rivojlanish, taklif	511
Isroilov Bohodir Ibragimovich, i. f. d., professor; Ibragimov Boburshoh Bohodir o'g'li, PhD	

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TURIZM INDUSTRIYASINING RIVOJLANISHI VA ISTIQBOLI

Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich
Namangan muhandislik-texnologiya instituti
"Iqtisodiyot" kafedrası dotsenti, PhD

Annotatsiya: Maqolada raqamli iqtisodiyot asoslari va turizm industriyasidagi asosiy xususiyatlari o'rganilgan. Turizm va rekreatsiya industriyasida raqamli texnologiyalardan fodalanish, to'rtinchi sanoat inqilobi yutuqlarini qo'llash orqali "Turizm 4.0" raqamli onlayn-platforma modelini yaratish.

Kalit so'zlar: IT-texnologiya, raqamli platforma, raqamli iqtisodiyot, global axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, to'rtinchi sanoat inqilobi, sun'iy ong, robototexnika, internet, robot-avtomobillar, 3D-pechat, nanotexnologiya, biotexnologii, no-odadiy energiya manbalari, "Turizm 4.0".

Abstract: The article focuses on the foundation of the digital economy and its key features in the tourism industry. Also, the application of digital technologies in the tourism and recreation industry, the creation of a digital online platform model "Tourism 4.0" with the widespread use of the achievements of the fourth industrial revolution.

Key words: IT-technologies, digital platforms, digital economy, global, information-communication technologies, the fourth industrial revolution, artificial intelligence, robotics, internet, automotive robots, 3D printing, nanotechnology, biotechnology, unusual sources of energy, Tourism 4.0.

Аннотация: В статье рассматриваются основы цифровой экономики и ее ключевые особенности в индустрии туризма. Также использование цифровых технологий в индустрии туризма и отдыха, создание цифровой онлайн-платформы модели "Туризм 4.0" с широким использованием достижений четвертой промышленной революции.

Ключевые слова: IT-технологии, цифровые платформы, цифровая экономика, глобальные, информационно-коммуникационные технологии, четвертая промышленная революция, искусственный интеллект, робототехника, интернет, автомобильные роботы, 3D-печать, нанотехнологии, биотехнологии, необычные источники энергии, туризм 4.0.

KIRISH

XXI asrda jahon iqtisodiyotining rivojlanishi, undagi bir qator o'zgarishlar, turli davlatlar o'rtasidagi munosabatlarni taranglashuvi, turli vabolarini (2020-yil boshida dunyo bo'ylab koronavirusning tarqalishi) tarqalishi o'z navbatida jahon iqtisodiyotining rivojlanishiga o'z salbiy ta'sirini ko'rsatdi. Bu muammolarni bartaraf etish uchun raqamli platformalar, IT-texnologiyalarni amaliyotda keng qo'llashga olib kelmoqda.

Boston Consulting Group ma'lumotlariga ko'ra, raqamli iqtisodiyot jadal rivojlanib bormoqda va 2035-yilga borib 16 trln AQSh dollariga yetishi mumkin ^[5]. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish dunyo xo'jaligida davlatlar, korxonalar, tashkilotlar hamda yirik birlashmalardan tortib kichik korxonalar o'rtasidagi raqobatni yanada kuchaytirib, yangi davrni boshlab berdi. Iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlamlashtirish esa bir qator tashkilot va korxonalar biznesini jadal rivojlanishiga olib keldi. Bu raqamli iqtisodiyot tadbirkorlik subyektlariga bir qator yengilliklar taqdim etib, dunyo xo'jaligidagi global miqyosdagi raqamlashtirish jarayoniga bu subyektlarni moslashtirib, kelgusidagi faoliyat turlarini aniqlab olishga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

Keyingi yigirma yilliklarda boshlangan raqamli texnologiyalar ustida olib borilgan tadqiqotlar orqali ularni amaliyotga qo'llash imkoniyatini berdi. Dastlabki tadqiqotlardan biri sifatida Massachusetts instituti professori N. Negroponte tomonidan olib borilgan ^[1]. Tadqiqotning asosiy maqsadi an'anaviy va raqamli iqtisodiyotni bir-biriga qarama-qarshi qo'ygan holda axborot-kommunikatsiya texnologiyalar asosida iqtisodiyotni intensiv rivojlantirishdan iboratdir. Bunday rivojlanishga erishish uchun dunyo xo'jaligi o'z boshidan kechirgan sanoat inqilobi yutuqlaridan foydalanish zarur. Raqamli platformalar – bu raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydigan yangi biznes model va muqobil rivojlanish markaziga ega bo'lgan va bozor iqtisodiyotiga mos

kelaunchi tizimdir ^[6]. The Center for Global Enterprise ma'lumotlariga ko'ra, raqamli platformalar quyidagi guruxlarga bo'linadi:

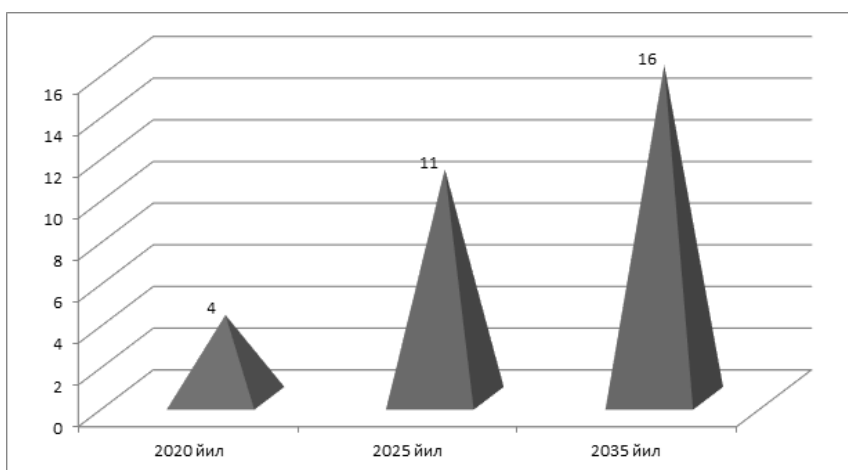
1. Tranzaksion platforma;
2. Innovatsion platforma;
3. Integratsion platforma;
4. Investitsion platformalar kiradi.

Raqamli iqtisodiyotning asosiy belgilaridan biri esa uchinchi sanoat inqilobidan to'rtinchi sanoat inqilobiga o'tishni bildiradi. To'rtinchi sanoat inqilobida sun'iy ong, robotlashtirish, internet, avtomobil-robotlar, 3D pechat, nanotexnologiya, biotexnologiya, energiyani noodatiy manbalardan olish kabi yangi innovatsion mahsulotlardan keng foydalanish asnosida raqamli texnologiyalardan keng foydalanishga o'tilmoqda.

Birinchi sanoat inqilobi 1760–1840-yillarda yuz berdi, bu davrda temir yo'llar qurilishi, bug' dvigatellarini ishlab chiqilishi, mexanik ishlab chiqarishni rivojlanganligi bilan ajralib turadi. Ikkinchi sanoat inqilobi XIX asrning oxirlaridan boshlanib XX asrning boshlariga to'g'ri keladi, ommaviy ishlab chiqarishni rivojlanishi bilan konveyr usulidagi ishlab chiqarish rivojlandi. Uchinchi sanoat inqilobi 1960-yillardan boshlandi, unda kompyuterning dastlabki variantlari ishlab chiqildi. Yarim o'tkazgichlar rivojlanishi, yirik EHMLarni paydo bo'lishi, 70–80-yillarda esa personal kompyuterlar va internet setlaridan foydalanila boshlandi ^[2].

Raqamli tizimlarning jadal takomillashishi, o'z navbatida, to'rtinchi sanoat inqilobiga zamin hozirladi. Ko'p o'tmay yangi inqilobning dastlabki namunalari, ya'ni mobil aloqa va mobil internet amaliyotda keng qo'llanila boshladi. 2011-yili Germaniyada bo'lib o'tgan Gannover yarmarkasida "4- industriya" atamasi muomulaga kiritildi Yangi texnologiyalar taraqqiyoti "aql zavodlari" ga asos soldi ^[3]. To'rtinchi sanoat inqilobi o'z navbatida raqamli iqtisodiyotni shakllantirib, kompyuter texnologiyalarini barcha ishlab chiqarish tarmoqlari va iste'molchilar bilan o'zaro bog'lovchi yagona virtual tizimni yaratadi. Uning shakllanishi asnosida "onlayn-xizmat, mahsulotlar", elektron-to'lov, elektron tijorat, elektron savdo, internet mahsulot (*IoT* – Internet of Things), kraudfunding, internet-bank kabilarni rivojlanishiga olib keldi. Yangi raqamli texnologiyalar asosida yangi raqamli platformalarni shakllanishi, Big Data texnologiyalarni, neyrosetlarni rivojlanishi (sun'iy ong), aqlli texnologiyalar paydo bo'lishi uchun mustahkam zamin yaratdi.

"International Data Corporation" tadqiqotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha raqamli iqtisodiyotning 2019-yilda o'sishi 16,8 % ga yetishi, daromadlari esa 2,1 trln AQSh dollarini tashkil etdi. "Accenture" tadqiqotchilari bashoratlariga ko'ra, 2020-yilda raqamli texnologiyalar TOP-10dagi o'sish yuqoriligicha saqlanib qoladi va dunyo iqtisodiyoti 1,36 trln AQSh dollari daromad ko'radi. 2020-yilning birinchi choragida dunyo xo'jaligini qamrab olgan "COVID-19" koronavirus pandemiyasi ta'sirida raqamli texnologiyalarni roli yanada oshdi (1-rasm).

1-rasm: Dunyo xo'jaligini raqamli iqtisodiyotdan topadigan daromadlari, trln AQSh dollari¹

Iqtisodiyotni raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirish ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish, turizm va rekreatsiya tizimlarida jiddiy tarkibiy o'zgarishlarga olib keldi. "The Boston Consulting Group" ma'lumotlari bo'yicha 2035-yilga borib raqamli iqtisodiyot yuqori sur'atda rivojlanadi va 16 trln AQSh dollari daromad ko'radi. Dunyo xo'jaligi yildan-yilga raqamli texnologiyalar asosida qayta qurish jarayonlarini boshdan kechiradi.

Xizmat ko'rsatish sohalarida esa servis modellari, an'anaviy iqtisodiyotdan raqamli iqtisodiyotga o'tish davrida davlat-xususiy sherikchilik shakllarini rivojlanishi asosida sharing-servis xizmatlari shakllandi. Iqtisodiyotni raqamli tizimlarga o'tkazishda dastlab xizmat ko'rsatish sohalarini, ya'ni turizm va rekreatsiya industriyalaridan boshlash maqsadga muvofiqdir. Turizm va rekreatsiya sohalarini raqamlashtirish orqali turist va

1 Manba: "The Boston Consulting Group" ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

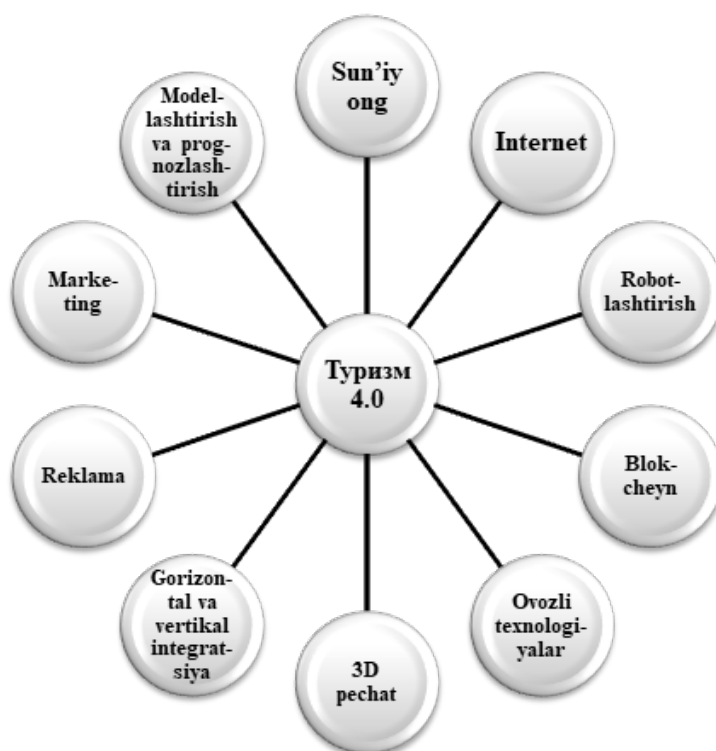
rekreantlarni keng auditoriyasini egallash, xizmat ko'rsatish sifatini oshirish, global raqamli dunyo iqtisodiyotida o'z o'rniga ega bo'lish imkonini beradi.

Shuningdek, Janubiy Osiyo mamlakatlari turizm industriyasini raqamlashtirish sohasida ijobiy natijalarga erishdi. 2018-yilda Shri Lanka mamlakat turizm yo'nalishlarida ommaviy raqamli texnologiyalarni qo'llashni boshladi. Buning natijasida mamlakatga qo'shimcha 2,5 mln turistni jalb etishga erishdi. Indoneziyada esa xalqaro darajadagi "Airbnb" bronlashtirish tizimini joriy etdi. Dunyo bo'yicha bugunki kunda o'ndan ortiq texnologik startaplar turizm sohasida faoliyat ko'rsatib turibdi (1-jadval).

1-jadval: Turizm sohasida faoliyat ko'rsatayotgan startaplar²

№	Turizmdagi startaplar	Qaysi davlatga tegishli?	Faoliyat turi
1.	CamboTicket	Kambodja	Elektron pochta xizmati, paromlarini onlayn bronlash, avtobus va taksilar xizmati, Laos, Tailad, Kambodja, Vetnamda xizmat ko'rsatadi.
2.	Local Alike	Tay	Booking.com yangi konsepsiyasini yaratdi, onlayn platforma orqali mamlakat aholisiga dunyo turizmi bo'yicha maslahatlar olib boradi va turistik xizmatlar ko'rsatadi.
3.	Tripnparty	Fransiya	Turli sayohatlar, barcha mamlakatlarda turistik xizmatlar ko'rsatadi va o'z aholisini yaxshi dam olishini tashkil etadi.
4.	Startup Weekend Bali	Bali	Turizm sohasida dam olishni mazmunli tashkil etish uchun yangi g'oyalar beradi. Mobil ilovalar orqali gid, haydovchi xizmatlarini ko'rsatadi. Mahalliy fermerlar mahsulotini sotuvini yo'lga qo'ygan.

Google statistikasi bo'yicha sayohatlarni rejalashtirilayotgan paytda yoki dam olish mavsumi boshlanish davrlarida 400 dan ortiq internetda qidiruv ishlari olib boriladi. Barcha turist boradigan mamlakat yoki mintaqani onlayn ko'rib, tanishib keyin tashrif buyurishi odatiy xolatga aylanib bormoqda. Shu sababli raqamli platformalarni o'rni ko'tarilib bormoqda. 75 % sayohatchilar o'zlarini sayohatlarini virtual olam orqali amalga oshirib keyin borishadi va bu esa turizmda onlayn-xizmatlar turlarining ko'payishiga sabab bo'ladi. Mobil ilovalar, planшет va internet xizmatlari ta'sirida turizm industriyasida global o'zgarishlar davri kelganligini anglatmoqda.

2-rasm: "Turizm 4.0" raqamli platforma modeli³

2 Manba: Богомазова И. В, Аноприева Е. В, Климова Т. Б. Цифровая экономика в индустрии туризма и гостеприимства: тенденции и перспективы. Сервис в России и за рубежом. 2019 г., №3. – 38 с.

3 Manba: Богомазова И. В, Аноприева Е. В, Климова Т. Б. Цифровая экономика в индустрии туризма и гостеприимства: тенденции и перспективы. Сервис в России и за рубежом. 2019 г., №3. – 38 с.

YAKUNIY QISM

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda shuni aytish mumkinki, bir qator rivojlangan mamlakatlarni turizm sohasidagi raqamlashtirish tajribalarini o'rgangan holda O'zbekiston Respublikasida turizm industriyasida "Turizm 4.0" raqamli platforma modelini yaratish lozim bo'ladi (2-rasm).

"Turizm 4.0" raqamli platforma modeli rivojlantirish uchun quyidagi vazifalarni amalga oshirish lozim bo'ladi.

- Barcha subyektlarni avtomatlashtirish;
- Internet tezligini respublika bo'ylab ko'tarish;
- Turistik mahsulotlar va xizmatlarning hayotiylik siklini uzaytirish;
- Turistik mahsulotlar va xizmatlarni virtual tizimda faoliyatini yo'lga qo'yish;
- Har bir hududning virtual-raqamli-reklama platformalarini yaratish zarur.

Turizm industriyasida kichik va o'rta biznes rivojlantirishda ulkan raqamli iqtisodiyot salohiyati mavjud. Uning uchun har bir turistik subyektning texnologik va moliyaviy imkoniyatlari hisobga olingan holda raqamlashtirish zarur.

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki yaqin kelajakda yirik turistik korxona, tashkilotlar va hududlarni turistik salohiyatini aks ettiruvchi onlayn platformalar yaratilishi kutilmoqda. Raqamli turizm bilan bog'liq bo'lgan obyektlarni yangicha biznes modellari yaratilishi bilan sohaga innovatsiyalarni jadal kirib keladi. Yangicha o'zgarishlarni qabul qilar ekanmiz, turizm bozori uchun virtual olamdagi kurashlarni avj olishini va raqobatbardosh onlayn platformalar o'rtasidagi yangicha munosabatlar o'rtalishini ta'lab etadi. Turistik kompaniya bunday raqamli iqtisodiyotni qabul qiladi yoki ular o'z faoliyatini to'xtatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Герчикова Е. З., Спиридонова Е. П. Социологические аспекты трансформации сферы рекреации и туризма в условиях цифровой экономики // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. №3. – 2018. – 185–198 с.
2. Клаус Шваб. Четвертая промышленная революция. – "Эксмо", 2016. – 11 с.
3. Axunova Sh. To'rtinchi sanoat inqilobi va uning dunyo xo'jaligiga ta'siri. // Biznes-ekspert. №2. – 2020. – 22-b.
4. Богомазова И. В., Аноприева Е. В., Климова Т. Б. Цифровая экономика в индустрии туризма и гостеприимства: тенденции и перспективы // Сервис в России и за рубежом. №3. – 2019. – 38 с.
5. Цифровизация история, перспективы, цифровые экономики России и мира. – URL.<http://www.up-pro.ru/libraru/strategy/tendencii/cyfrovizaciya-trend.html>
6. Gretchenko A. I (2019). Digital platform anew business model in the Russian economy. Science and Practice. Of the Plekhanov Russian University of Economics. ISSN 2225-9538. №1 (103)
7. "The Boston Consulting Group" ma'lumotlari.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

